

Strategi for frivillighet 2024 - 2030

Kunnskapsgrunnlag

Et godt sted å leve

Innhold

1. Innledning	2
Nasjonale og regionale føringer	2
Kommuneplanens samfunnsdel og andre kommunale føringer	4
2. Om frivillighet	4
Historisk innblikk	4
Frivilligheten i dag	5
Frivillighetens betydning for lokalsamfunnet og menneskene som bor der	6
3. Frivilligheten i Drammen	7
Idrett og friluftsliv	7
Kultur	8
Helse- og sosiale foreninger	8
Politikk og interesseforeninger	8
Nærmiljøforeninger	8
4. Demografi og innbyggernes deltagelse i frivillig sektor	9
5. Kommunens samhandling med frivillig sektor	10
Drammensmodellen og knutepunkt-konseptet	11
Frivilligsentralene	11
Nærmiljøene	12
Kunst, kultur, idrett og friluftsliv	12
Helse, sosial og omsorg	13
Tilskuddsordninger	14
Lokaler	15
Digitale løsninger	15
Kilder	16

1. Innledning

Dette dokumentet er kunnskapsgrunnlaget til Drammen kommunes Strategi for frivillighet 2024 - 2030. Sammen med innspill fra medvirkningsprosesser og kartlegginger i kommuneorganisasjonen, er dokumentet grunnlaget for utarbeidelsen av mål og strategier, samt områder som må ivaretas i iverksettelsen av strategiene.

Kunnskapsgrunnlaget er bygget opp på følgende måte:

- Føringer som ligger til grunn for arbeidet
- Forskning og anbefalinger
- Demografi og deltagelse i Drammen
- Frivilligheten i Drammen
- Samhandling mellom kommunal og frivillig sektor i Drammen

Nasjonale og regionale føringer

Det er en rekke føringer som ligger til grunn for arbeidet med strategi for frivillighet. Videre følger en oppsummering av de viktigste.

FNs bærekraftsmål

Norge har sluttet seg til Agenda 2030 og FNs 17 bærekraftsmål. Bærekraftsmålene er verdens felles plan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Bærekraftsmålene utgjør det overordnede rammeverket for utviklingen av lokalsamfunnene. Frivillig sektors innsats og virkeområder er av betydning for alle målene, men spesielt fire mål kan fremheves:

- Mål 3: God helse og livskvalitet
- Mål 10: Mindre ulikhet
- Mål 11: Bærekraftige byer og lokalsamfunn
- Mål 17: Samarbeid for å nå målene

Lov om folkehelse

Kommunen skal medvirke til at helsemessige hensyn blir ivaretatt av andre myndigheter og virksomheter. Medvirkning skal skje blant annet gjennom råd, uttalelser, samarbeid og deltagelse i planlegging. Kommunen skal legge til rette for samarbeid med frivillig sektor.

Meld. St. 10 (2018/2019) Frivilligheten – sterk, selvstendig og mangfoldig

Meldingen omfatter statens frivillighetspolitikk med mål om å støtte opp under en sterk, selvstendig og mangfoldig frivillig sektor gjennom fire satsingsområder: bred deltagelse, en sterk og uavhengig sektor, forenklingsreform og en samordnet frivillighetspolitikk.

Rom for deltagelse - regjeringens kulturfrivillighetsstrategi (2023 - 2025)

Formålet med strategien er å løfte frem mangfoldet av kulturfrivillighetens aktiviteter og dens egenverdi, og synliggjøre kulturfrivillighetens samfunnsbidrag. Strategien har fire satsingsområder med utgangspunkt i politiske mål: rammebetingelser for kulturfrivilligheten, kulturfrivillighetens tilgang på egne lokaler, bred deltagelse og inkludering, samspillet mellom den profesjonelle og den frivillige kulturen.

Meld. St. 15 (2022-2023) Folkehelsemeldingen – Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjeller

Folkehelse er et tverrsektorielt ansvar. God helse og utjevning av sosiale forskjeller må skje i samarbeid mellom offentlig sektor, frivilligheten og næringslivet.

Norsk offentlig utredning nr. 16 (2020). Levekår i byer - gode lokalsamfunn for alle

By- og levekårsutvalget utredet levekårs- og integreringsutfordringer i og rundt de store byene i Norge, herunder Kristiansand. Utvalget slår fast at i områder hvor mange barn vokser opp i familier med lav økonomi og dårlige levekår, er det ekstra viktig at arenaer utenfor hjemmet, som nabolag og fritidstilbud, har god kvalitet. For å bidra til å styrke relasjonene i lokalsamfunn mener utvalget at kommunene bør ha en lokal frivillighetspolitikk. En slik politikk bør inkludere hvordan kommunen kan hjelpe ved å koordinere

kultur- og fritidsfeltet og knytte lokale aktører sammen, og hvordan kommunen kan bidra med veiledning og kompetanseheving av lokale frivillige organisasjoner og nettverk. Det er viktig at kommunen når ut til innbyggere som i mindre grad har verv, eller som sjelden deltar på formelle arenaer i lokalsamfunnet.

Frivillighetserklæringen

Frivillighetserklæringen er de nasjonale myndigheters erklæring for samspillet med frivillig sektor. Den kan likevel være en inspirasjon og ramme for det samarbeidet som skjer lokalt og være med på å støtte opp under samarbeidet mellom kommunene og frivilligheten.

Fritidserklæringen

«Alle barn skal ha mulighet til å delta jevnlig i minst én organisert fritidsaktivitet».

Fritidserklæringen er et samarbeid mellom regjeringen, kommunene og frivilligheten. Erklæringen ble først signert i 2016, så på nytt i 2022. Partene i erklæringen forplikter seg til å jobbe for at alle barn og unge får delta på minst én organisert fritidsaktivitet sammen med andre, uavhengig av for eksempel kjønn, etnisitet, religion, seksuell orientering, funksjonsevne, bosted, og foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon.

En digital offentlig sektor - Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025

Frivilligheten er en viktig brukergruppe av offentlige digitale tjenester. Strategien anerkjenner at frivillig sektor bidrar til å skape et inkluderende og mangfoldig samfunn, og at offentlig sektor skal legge til rette for samarbeid med frivillig sektor på digitale arenaer. Offentlig sektor skal blant annet utvikle digitale løsninger som gjør det enklere for frivillige organisasjoner, involvere frivillige organisasjoner i utvikling og forbedring av digitale tjenester som berører deres virksomhet og støtte frivillige organisasjoner i å heve sin digitale kompetanse

Sterkere tilbake - En mer inkluderende idrett (2021). Regjeringens idrettsstrategi

Frivillighet er en forutsetning for idrett. Den frivillige innsatsen i idrettslagene muliggjør det brede aktivitetstilbudet som hver dag tilbys barn og ungdom. Frivillig innsats ligger også til grunn for aktiviteten i egenorganiserte idrettsmiljøer. Frivilligheten gjør idrett til en sentral bidragsyter til sosial integrasjon, nettverk, fellesskap og tillit.

Nasjonal strategi for frivillig arbeid på helse- og omsorgsfeltet (2015–2020)

Strategien skal legge til rette for frivillig innsats som bidrar til inkluderende lokalsamfunn der flest mulig i alle aldre kan leve aktive og meningsfulle liv, og bidra til å hindre ensomhet og utenforskap gjennom å legge til rette for aktiviteter og fellesskap med andre. Strategien skal bidra til å rekruttere og beholde frivillige i alle aldre på helse- og omsorgsfeltet og styrke det systematiske samarbeidet mellom frivillige organisasjoner, frivilligsentraler, frivillige enkeltpersoner og kommunen. Frivillighet Norge, KS og Helse- og omsorgsdepartementet har i fellesskap utviklet strategien.

Integrering gjennom kunnskap. Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022

Hovedmål for strategien er: Høyere deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Integreringsstrategien har fire satsingsområder, utdanning og kvalifisering, arbeid, hverdagsintegrering og retten til å leve et fritt liv. Kommunene oppfordres til å styrke arbeidet med frivillige organisasjoner, slik at man sammen kan lykkes i å ta imot nyankommende innvandrere og legge til rette for at de kan delta i samfunnet.

Meld.St.15. (2017-2018) Leve hele livet – En kvalitetsreform for eldre

Leve hele livet handler om mennesker, fellesskap, aktivitet, god mat og helsehjelp. Med Leve hele livet skal eldre få mulighet til å mestre eget liv der de bor, hele livet. En aktiv og meningsfull alderdom handler om en aldersvennlig samfunnsutvikling som ivaretar menneskets behov for tilhørighet, mestring, utvikling og deltakelse i samfunnet. Frivilligheten er en viktig aktør i dette arbeidet.

Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor (2017-2020)

Plattformen er utarbeidet av KS og Frivillighet Norge. Formålet er å bistå kommunene i utarbeidelsen av en lokal frivillighetspolitikk. Et godt samspill med frivilligheten lokalt løftes som en forutsetning for å lykkes med å skape aktive lokalsamfunn og bidra til å løse samfunnsutfordringer innenfor folkehelse, omsorg, integrering, sosial ulikhet og beredskap.

Temastrategi for frivillighet 2022 -2025. Viken fylkeskommune

Temastrategien skal styrke arbeidet med å skape mangfold, inkludering og tilhørighet. Det er definert fire hovedmål for samarbeid med frivilligheten.

- Styrke arbeid for bærekraftig utvikling
- Styrke samarbeid, kunnskap og kompetanse
- Styrke medlemskap, deltakelse og demokrati
- Styrke arbeid for mangfold, inkludering og tilhørighet

Temastrategien tar også for seg hvordan det kan skapes gode nettverk og møtearenaer for frivilligheten i kommunene, støtteordninger, og hvordan fylkeskommunen i større grad kan stille fylkeskommunale bygg og anlegg til disposisjon for lag og foreninger.

Kommuneplanens samfunnsdel og andre kommunale føringer

Kommuneplanens samfunnsdel er kommunens overordnede styringsdokument og ble vedtatt av kommunestyret 13.12.2021. Med visjonen «Et godt sted å leve» gir kommuneplanens samfunnsdel retning for hvordan Drammen kommune skal utvikles i årene som kommer. Planens hovedmål, delmål og strategier skal bidra til at man når denne visjonen. I kommuneplanens samfunnsdel er det en rekke mål og strategier som fordrer tilrettelegging for, og samarbeid med, frivillig sektor.

Temaplan

I de fire temaplanene Oppvekst og læringsløp, Helse, sosial og omsorg, Kultursektorens tjenester for utvikling av kunst- og kulturlivet og Tekniske tjenester (vedtatt av kommunestyret 20.06.2022) er mål og strategier fra kommuneplanens samfunnsdel operasjonalisert i tiltak. Fra temaplanenes fellessatsinger er det en rekke innsatsområder som fordrer samarbeid med og tilrettelegging for frivillig sektor:

- «Folkehelse og livsmestring» inneholder tiltak for varierte forebyggende tilbud som bidrar til god psykisk og fysisk helse for barn, unge og voksne, og tiltak for å videreutvikle møteplasser og aktivitetstilbud
- «På lag med frivilligheten» legger til grunn at samarbeid med frivillige lag og foreninger er helt sentralt for å gi innbyggerne en god oppvekst og godt liv og et variert aktivitetstilbud for alle. Hele samfunnet må jobbe sammen for å skape godt tilrettelagte og trygge bomiljøer og et bredt kultur- og aktivitetstilbud i hele kommunen. Satsingen inneholder en rekke tiltak for å fremme samarbeid med, og tilrettelegging for, frivillighet.
- «Nærmiljøutvikling» inneholder tiltak for enkel og forutsigbar kontakt mellom kommune og frivillige, samt tilrettelegging for kulturarenaer og varierte arrangementer nært der folk bor.
- «Levekår» har tiltak for målrettede kultur- og fritidstilbud for barn og unge fra familier med varige levekårsutfordringer, samt samarbeid med sosiale entreprenører

Strategi for frivillighet vil være av betydning for flere planer. Spesielt kan nevnes Temaplan for idrett og fysisk aktivitet, Handlingsplan for selvmordsforebygging og Handlingsplan for å forebygge omsorgssvikt og adferdsvansker.

2. Om frivillighet

Historisk innblikk

Ulike former for sivilt samarbeid har alltid funnet sted lokalt i Norge. Fra midten av 1800-tallet vokste det særlig gjennom avholds-, misjons- og arbeiderbevegelsen frem et stort engasjement på grasrotnivå, med bred folkelig deltakelse og en sterk sosial profil. Organisasjonene hadde da en lav grad av formalisering og var økonomisk uavhengig av offentlige myndigheter. Mot slutten av 1800-tallet blomstret organisasjoner innen helse- og sosialomsorg og humanitært arbeid opp. Mange velferdsgoder og lovpålagte tjenestene som kommunene i dag driver er langt på vei historien om de frivillige organisasjonenes pionerinnsats, som for eksempel drift av barnehager, helsestasjoner og rusomsorg. Fortsatt spiller frivilligheten en vesentlig rolle på helse- og omsorgsfeltet.

Fra 1950-tallet opplevde organisasjoner innen idrett, kultur, miljø og hobby betydelig vekst og frivillig sektor ble mer mangfoldig. Samtidig begynte en gradvis svekkelse av de motkulturelle bevegelsene knyttet til avhold, målsak og misjon.

Helt fra organisasjonslivets begynnelse har lag og foreninger fungert som skoler i demokrati for befolkningen. Ved å ta nye oppgaver og peke på nye utfordringer i samfunnet har de frivillige organisasjonene påtatt seg rollen som pådrivere og pressgruppe for bestemte interesser, på egne eller andres vegne.

Fra 1980-tallet knyttes det stadig tettere bånd mellom offentlig og frivillig sektor gjennom å inkludere frivilligheten i sosialpolitiske planer, i kulturpolitisk arbeid og som del av velferdsutviklingen. Deler av organisasjonslivet blir i denne perioden også stadig mer avhengig av offentlig støtte.

Frivilligheten i dag

I 1980 var hver innbygger i Norge i snitt med i tre organisasjoner. I 2013 var det redusert til i snitt to medlemskap. Dette betyr ikke at den frivillige innsatsen har blitt redusert tilsvarende. Omfanget av frivillig arbeid ble i 1998 estimert til 115 300 årsverk. (Arnesen, D. m.fl., 2016) I 2020 tilsvarte den frivillige innsatsen i organisasjonene i Norge 142 000 årsverk og 55 % av befolkningen hadde gjort frivillig innsats i løpet av siste år. Det tilsvarer en verdiskapning på 78 milliarder kroner. Den frivillige innsatsen var størst innenfor kultur, idrett og fritid, og utgjorde nærmere 53 % av de frivillige årsverkene totalt. Idretten alene sto for om lag 35 000 årsverk, tilsvarende 25 prosent av de frivillige årsverkene. (SSB, 2020)

Frivilligheten er i endring. Antall medlemmer i organisasjoner synker, mens nordmenns tidsbruk på frivillighet er stabil. Tradisjonelt har frivillig innsats i stor grad vært knyttet til langvarig medlemskap i bestemte organisasjoner. Medlemskapet i en organisasjon har for mange vært en sentral del av det å være frivillig, og de har også engasjert seg i driften av selve organisasjonen. Den nye frivilligheten engasjerer seg mer ut fra egne interesser og realiseringsbehov, enn ut fra en sterk ideologisk eller forpliktende binding til en bestemt organisasjon eller sak. Lokale organisasjoner uten nasjonale ledd blomstrer opp, og det er flere aksjonsorganiseringer, prosjektorganiseringer, ad hoc og festivalorganiseringer. Nye deltakelsesformer som virtuell frivillighet og selvorganisering via sosiale medier, er også på fremmarsj. (Kvale, H., 2018)

Unge er mindre lojale enn eldre til frivillige organisasjoner. Flere fordeler sin frivillige innsats på flere organisasjoner og en økende grad av frivillighet foregår innenfor mer uforpliktende og uformelle aktiviteter rettet mot nærmiljø, kultur og fritid. Idrett og sport er det feltet hvor flest nordmenn gjør en frivillig innsats og halvparten av den frivillige innsatsen i Norge er innenfor kultur og fritid. 24 prosent av befolkningen oppgir å ha gjort frivillig innsats for idretts- og sportsforeninger i løpet av de siste 12 månedene.

Med mer løst tilknyttede frivillige, blir det også mindre deltakelse i meningsdannelse og beslutningsprosesser i organisasjonene (Kvale, H. 2018). Samtidig er det et stort utnyttet potensial i befolkningen som i dag ikke er engasjert i frivillig sektor.

Det er trender i frivillig sektor som viser at det er vanskeligere å rekruttere frivillige til styrearbeid og administrative oppgaver enn til aktivitet. Når færre frivillige ønsker å ta seg av driftsoppgaver, betyr det at organisasjonene i større grad må benytte seg av betalt arbeid. Den betalte sysselsettingen i organisasjonene har derfor også blitt større de siste femten årene. Konsekvensen av det kan være at aktiviteter blir dyrere og de sosiale forskjellene øker.

De senere årene har også organisasjonsformer som sosialt entreprenørskap vokst fram der en kombinerer markedstankegang med frivillighet. Dette kan igjen utfordre mer tradisjonelle tolkninger av hva frivillighet innebærer.

Det var, naturlig nok, lavere aktivitet i organisasjonene under pandemien. Like fullt viser undersøkelsen at organisasjonene ser for seg at aktivitetsnivået kommer tilbake til nivået før pandemien. (Arnesen, D. og Fladmoe, A., 2022)

Kommunen skal ikke legge seg opp i hvordan folk er frivillige, men bør legge til rette for bred deltagelse og at det er enkelt å være frivillig. Kommunen kan, i samarbeid med de frivillige organisasjonene, sørge for at det finnes en frivillighet der alle kan finne sin interesse. (Kulturdepartementet, 2018)

Frivillighetens betydning for lokalsamfunnet og menneskene som bor der

Frivillighet som limet i lokalsamfunnet

Frivillig sektor er en arena for samfunnsdeltakelse og er en viktig bidragsyter i å skape gode lokalsamfunn. Samhandling mellom mennesker gir en rekke positive effekter på samfunnet utover kjernevirksomheten den enkelte organisasjon driver. Deltakelse i frivillig sektor gir en forståelse av hvordan demokratiske prosesser fungerer. Et aktivt foreningsliv og deltagelse bidrar til å skape gjensidig tillitsforhold mellom folk som gjør at de lettere kan samarbeide med hverandre. Dette styrker den sosiale kapitalen i samfunnet.

Livskvalitet

Å engasjere seg som frivillig bidrar til å skape trivsel, tilhørighet, sosiale nettverk og utfoldelse. Det er et mål i seg selv å legge til rette for at innbyggerne kan engasjere seg i det som gir livet mening i fellesskap med andre.

Personer som gjør en frivillig innsats, har generelt bedre helse enn personer som ikke deltar som frivillig. Det er en pågående diskusjon om dette skyldes at man får bedre helse av å delta, eller om frivillig sektor tiltrekker seg dem som i utgangspunktet har god helse. Det kan se ut til at begge deler kan være gjeldene. Frivillig sektor tiltrekker seg personer som i utgangspunktet har god helse og livskvalitet, den gode helsa følger ikke av deltagelsen. Samtidig viser forskningen at for enkelte grupper kan deltagelse gi helsegevinster. Personer som av ulike grunner står utenfor arbeidslivet, for eksempel eldre, uføre og arbeidsledige, kan ha særlig helseeffekter av frivillig innsats. For dem som har begrenset med familie og venner, og som ikke deltar på andre møteplasser, kan frivillig innsats og deltagelse i organisasjonsliv være et viktig substitutt. (Fladmoe, A. og Folkestad, B., 2017). Frivillig innsats kan på mange måter erstatte de sosiale båndene som arbeidslivet og skolen ellers gir. Å ha et sterkt sosialt nettverk kan virke beskyttende både mot psykisk og fysisk sykdom. For den eldre delen av befolkningen kan frivillig innsats være med på å gi flere friske leveår og mening i hverdagen.

I regjeringens Integreringsstrategi (2019-2022) «Integrering gjennom kunnskap», fremheves frivillig sektor som en viktig arena for at innvandrere skal oppleve økt tilhørighet og deltagelse i samfunnslivet. Hverdagsintegrering handler om å skape tillit, tilhørighet, nettverk og deltagelse. Fordi hverdagsintegrering er noe som skjer i møter mellom mennesker, er det ikke noe som kan vedtas eller gjøres av det offentlige alene.

Frivillige organisasjoner er arenaer for utvikling og formidling av kunnskap og læring, både til de frivillige og til de som deltar i frivillige aktiviteter. Mye av det frivillige arbeidet handler om å bygge kompetanse blant barn og unge, for eksempel innen musikk, teater og idrett.

Det er viktig å redusere sosiale, økonomiske eller kulturelle barrierer for deltagelse i kultur- og organisasjonsliv. Frivillige aktører er en ressurs for å inkludere ulike grupper i aktiviteter som gir sosial kontakt og nettverk, og kan nå mennesker som det offentlige ofte ikke når. (Helsedirektoratet, 2014)

Deltagelse og barrierer for deltagelse

Blant frivillige er det en overrepresentasjon av personer med høy utdanning, middels og høy inntekt og personer med barn i husstanden. Dette er spesielt tydelig innenfor kultur og fritidsfeltet, idretten inkludert. Det er store, og økende, sosiale forskjeller i deltagelse, spesielt i idretten. Barn og unge fra familier med høy utdanning og inntekt deltar i større grad enn barn fra familier med lav utdanning og inntekt. I første gruppe er det både flere som starter med aktivitet, i tillegg til at de fortsetter med aktivitet lenger (Bakken, 2019).

I organisasjoner som jobber innenfor velferd, samfunn, religion og livssyn er inntektsfordelingen langt jevnere, og det er vel så mange med lavere som med høyere inntekt og omtrent likt mellom sysselsatte og ikke-sysselsatte (Fladmoe og Sivesind, 2018).

Deltagelsen i frivillig sektor er lavere blant innvandrere enn i befolkningen for øvrig. Barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i husholdninger med vedvarende lavinntekt, og underrepresentert i fritidsaktiviteter. Unge med innvandrerbakgrunn med høy utdanning og lang botid i Norge, er derimot over gjennomsnittet aktive i frivillig sektor. Forskjellen i deltakelse kan i stor grad forklares med sosioøkonomiske faktorer som økonomi, norskkunnskaper, uklare forventninger og lite kunnskap om norsk dugnadskultur (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Dagens pensjonister har generelt god helse og mye tid de kan bruke på andre, og har selv vokst opp i et aktivt og voksende organisasjonssamfunn som de har tatt med seg inn i pensjonisttilværelsen. Ønsket om å gjøre en konkret innsats og å lære noe blir gjerne oppgitt som motivasjon for frivillig innsats blant eldre, mens helseutfordringer er hovedbarrieren.

3. Frivilligheten i Drammen

Drammen har en rik og variert frivillig sektor. I september 2023 er det registrert 933 frivillige organisasjoner i Drammen kommune i Frivillighetsregisteret. Dette er ikke en fullstendig oversikt over alle lag og foreninger, men det gir et bilde av situasjonen.

Kategori	Antall
Kultur og rekreasjon (Kultur, kunst, idrett, rekreasjon og sosiale foreninger)	606
Utdanning og forskning	13
Helse	24
Sosiale tjenester (Krisehjelp og støttearbeid, økonomisk og materiell støtte)	91
Natur- og miljøvern, inkludert dyrevern	22
Bolig- og lokalmiljø (Lokalsamfunnsutvikling, arbeidsopplæring)	58
Politiske- og interesseorganisasjoner	133
Legater og fremme av frivillighet	3
Internasjonale organisasjoner	31
Tros- og livssynsorganisasjoner	79
Yrkes-, bransje- og fagforeninger	19
Andre	3
Barne- og ungdomsorganisasjoner	101
Mangfold og inkludering	84

Som tabellen over viser, favner kultur, idrett og sosiale foreninger den største delen av frivilligheten i Drammen. Dette er samme bildet som i landet ellers.

Stiftelser er ikke med i oversikten, men i Drammen er de flere ideelle organisasjoner som er registrert som stiftelser.

Idrett og friluftsliv

Det er et stort mangfold av idretts- og friluftslivsorganisasjoner i Drammen, alt fra store breddeidrettsklubber til mindre sær idretter, bedriftsidrettslag og uorganiserte treningsgrupper. Den organiserte idretten i Drammen består av 116 ulike foreninger. Idrettslagene er tilsluttet 54 særforbund og tilbyr over 100 ulike idretter til kommunens innbyggere. Klubbene tilbyr en rekke aktivitetstilbud hvor ikke tradisjonell idrettskonkurranseløp er involvert. Videre står klubbenes egne anlegg i stor grad tilgjengelig for allmenn benyttelse. Flere tusen frivillige legger daglig ned et betydelig antall timer for barn, ungdom, folkehelse, samhold og positiv utvikling av Drammen.

Det er to toppidrettslag i Drammen, Strømsgodset toppfotball og Drammen Håndballklubb.

Frivillig drevet lag og organisasjoner tilbyr en stor variasjon av friluftaktiviteter både i marka, på sjøen og bynært. Friluftslivet favner befolkningen i alle aldre og er en enkel aktivitet som gjennomføres med få midler og rimelig utstyr.

Kultur

Drammen har et betydelig antall kulturorganisasjoner innenfor bredden av kunst- og kulturfeltet – musikk, dans og teater, korps, film, kunst, tradisjonskultur, historielag, festivaler og kulturarrangementer. Frivillig og ideelt engasjement utgjør en av de kraftigste drivkreftene for innovasjon, gründervirksomhet og utvikling av kulturtilbud og kulturnæringer.

Innen kulturminnevern er det en rekke mer eller mindre organiserte fellesskap som jobber aktivt for å bevare lokale kulturminner. Historielag og venneforeninger er eksempler på organisasjonsfellesskap, som i tillegg til aktivt skjøtsels- og vedlikeholdsarbeid også driver med kunnskapsformidling.

Helse- og sosiale foreninger

Frivillig sektor spiller en vesentlig rolle på helse-, sosial- og omsorgsfeltet. I Drammen det flere lag og foreninger som har tilbud på feltet, i tillegg til flere ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører. Disse tilbudene er i stor grad samordnet med det offentlige helsetilbudet og frivillig innsats er med på å gi en viktig tilleggsverdi til målgruppen, som møtesteder hvor eldre eller ulike grupper i vanskelige livssituasjoner kan få mat, kulturopplevelser, omsorg, sosial trening og bistand i møte med hjelpeapparatet. Samtidig gir det verdi til de som gjør en frivillig innsats.

Det er mange frivillige organisasjoner som jobber med inkludering av flyktninger og innvandrere i Drammen, eksempelvis innvandrerorganisasjoner, humanitære organisasjoner og tro- og livssynsorganisasjoner. Mye inkluderingsarbeid gjøres også i det ordinære foreningslivet, og mange organisasjoner tar et aktivt inkluderingsansvar.

Diagnoseforeninger og bruker- og rettighetsorganisasjoner skaper arenaer hvor det er mulig å treffe mennesker med samme utfordringer som en selv. Mange av organisasjonene har små ressurser og medlemmene er gjerne med fordi de har et ønske om å påvirke hjelpeapparatet som de selv er brukere av. Organisasjonene bringer inn egen erfaring og bevissthet omkring hvordan samfunnet bedre kan tilrettelegges for personer med synlige og usynlige funksjonsnedsettelse. Engasjementet kan bidra til hjelp-til-selvhjelp og utvikling av aktiv innbyggerinvolvering.

Politikk og interesseforeninger

I Drammenssamfunnet er det en rekke politiske organisasjoner, kampanjegrupper og interesseorganisasjoner som enten er med i den politiske prosessen, eller ønsker å øke den allmenne forståelsen- og støtten for sin sak.

Drammen er en studentby med ca. 3500 studenter tilknyttet USN (Campus Drammen). Hovedvekten av studentaktivitetene er rettet mot studentene og målsetningen er ofte å skape trivsel, bedre vilkår, tilhørighet, samt å legge til rette for aktivitet og engasjement i studentmiljøet. Studentrådet i Drammen kommer med innspill til politiske saker av betydning for dem.

Nærmiljøforeninger

Det er en rekke velforeninger og lokalmiljøinitiativ i kommunedelene. Foreningene arrangerer sosiale treffpunkt, gatefester eller lignende tiltak for å øke trivselen og samhørigheten i nærmiljøene.

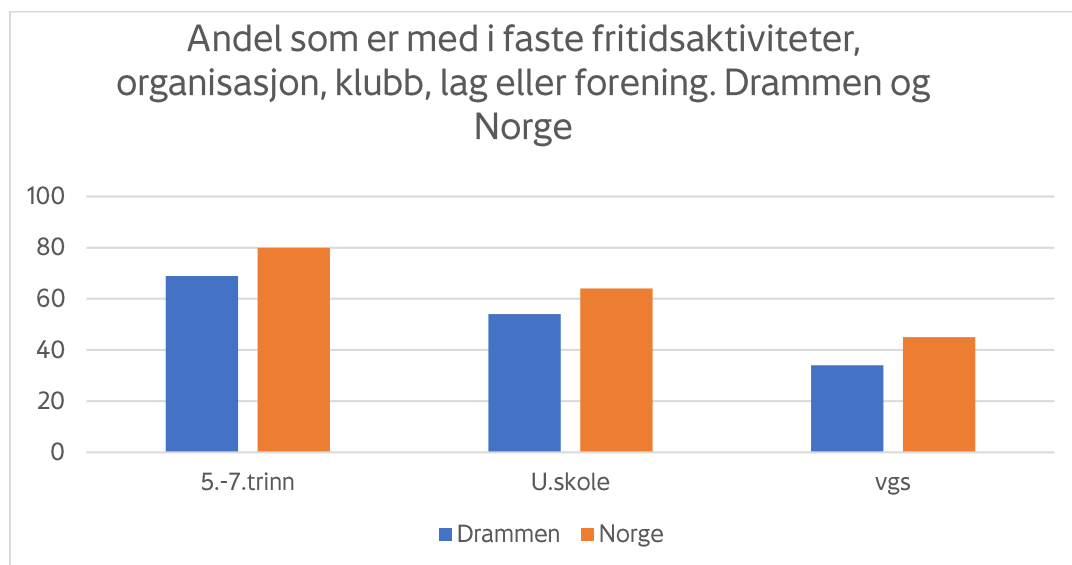
4. Demografi og innbyggernes deltagelse i frivillig sektor

Befolkningen blir eldre. Antall eldre vil stige med 30 % de neste 10 årene, mens antall barn og unge vil synke. Som følge av høyere levealder anslår regjeringen at i 2060 vil det kun stå to i yrkesaktiv alder (20–66 år) bak hver person i pensjonsalder (67 år og eldre), mot fire yrkesaktive pr. eldre i dag. Det peker i retning av økt omsorgsbehov og økte offentlige utgifter. Samtidig ligger det et stort potensial i en økende andel speke alderspensjonister med mulighet for, og glede av, økt samfunnsdeltagelse gjennom frivillig innsats.

Drammen har en forholdsvis høy innvandrerbefolkning. 30,3 prosent av innbyggerne er innvandrere, eller norskfødt med innvandrerbakgrunn.

Deler av Drammen kommune kommer dårlig ut på levekårsindikatorer som høy andel uføretrygdete og arbeidsledige, lavt utdanningsnivå og barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt. Drammen kommune har ikke oversikt over hvilke grupper som er underrepresenterte i frivillig sektor, men det er sannsynlig at tallene fra Drammen samsvarer med nasjonale trender som viser at unge, personer som står utenfor jobb og utdanning, samt innvandrere er underrepresentert. Dette er grupper som kan ha særlig nytte av deltagelse i organisasjonslivet og frivillig innsats.

Blant barn og unge i Drammen er det en lavere andel enn i landet som helhet som deltar på organiserte fritidsaktiviteter. Som figur 1 illustrerer viser dette seg på alle trinn fra 5. klasse og ut videregående opplæring.

Figur 1: Andel som har svart «ja, jeg er med i dag» på spørsmålene «Er du med i noen faste fritidsaktiviteter for tiden?» (5. – 7. trinn) eller «Er du med i noen organisasjoner, klubber, lag eller foreninger?» (U. skole og vgs.) Ungdata, 2021

Noe av dette kan være en pandemieeffekt. Ungdataundersøkelsen ble gjennomført i en periode med periodiske nedstengninger, mens tallene for Norge baserer seg på undersøkelser gjennomført over en treårsperiode. Samtidig er det en høyere andel i Drammen enn i landet som helhet som ikke har deltatt i noen organiserte aktiviteter etter fylte 10 år (Ungdata, 2021).

I folkehelseundersøkelsen 2021 svarer 22 prosent av Drammens voksne befolkning (18+ år) at de ukentlig deltar i organisert aktivitet eller frivillig arbeid, som for eksempel idrettslag, politiske lag, trossamfunn, kor e.l. Dette er noe lavere enn fylket og landet som helhet.

Frivillig sektors innsats i og for lokalsamfunnet er av stor betydning for at drammenssamfunnet skal håndtere de demografiske endringene vi står overfor. Med en økende andel eldre og et økende antall år som pensjonist, høy andel innvandrere og sosiale forskjeller i deltagelse er det av betydning å legge til rette for inkludering, deltagelse og frivillig innsats for innbyggerne i hele Drammen. Det kommer både den enkelte og samfunnet til gode.

5. Kommunens samhandling med frivillig sektor

Kommunen samhandler med frivillig sektor på mange ulike områder. Eksemplene i dette kapitlet vil tegne et bilde av bredden i kommunens samarbeid med, og tilrettelegging for frivillig sektor. Overordnet kan kommunens samhandling med frivillig sektor oppsummeres på følgende måte:

Samhandling med den organiserte frivilligheten

Virkemidler for å styrke frivillige organisasjoner, lag og foreninger

- tilskuddsordninger
- utlån/leie av lokaler
- digitale løsninger
- fagstøtte og kompetanseheving
- synlighet og møtearenaer
- skape gode koblinger mellom innbyggere, frivillighet og kommune
- bidrar til å rekruttere frivillige til organisasjoner, lag og foreninger

Samarbeid mellom kommune og den organiserte frivilligheten

- samarbeidsavtaler med paraplyorganisasjonene Drammen Idrettsråd, Drammen Kulturråd og Drammen Friluftforum
- samarbeidsavtaler mellom kommune og organisasjon, lag eller forening om samarbeid om en eller flere oppgaver
- samarbeidsavtaler med ideelle organisasjoner
- ser uformelle samarbeid som kommer innbyggerne til gode

Samhandling med frivillige enkeltpersoner

Kommunale møteplasser hvor aktivitetene er tufte på frivillig innsats

- møteplasser hvor innbyggere kan være med å forme aktiviteter og bidra med innsats til fellesskapet
- når grupper som faller utenfor andre felleskap
- skaper fellesskap utenfor organisasjonene

Kommunen rekrutterer enkeltfrivillige

- kommunen rekrutterer frivillige for å bidra i tjenestene
- kommunen definerer innsatsen, de frivillige velger hva de vil bidra med

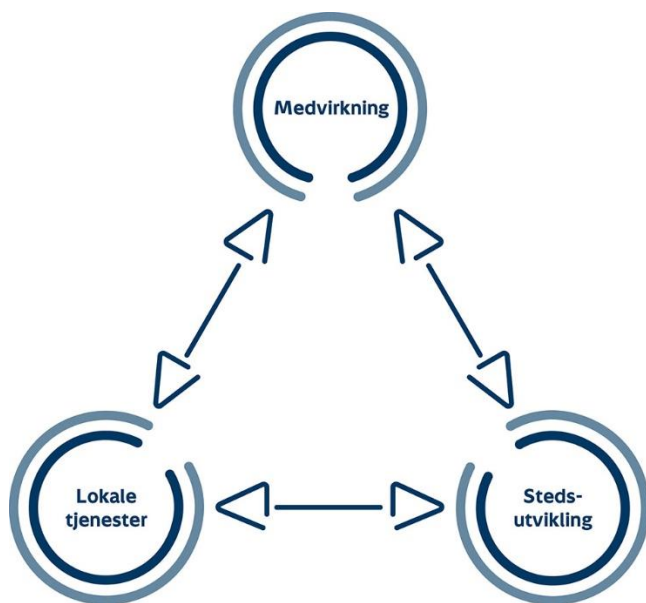
Samhandlingen innhold, omfang og form er mangfoldig og svært ulik både innenfor de ulike programområdene og avhengig av hvilke deler av frivillig sektor det samhandles med. De ulike formene for samarbeid og tilrettelegging er i hovedsak lagt til de ulike programområdene i kommunen, uten et overordnet koordinerende ledd.

Digitalisering og digitale løsninger er av stor betydning for å styrke frivillig sektor og samhandlingen mellom kommunal og frivillig sektor.

I det videre følger eksempler på hvordan Drammen kommune samarbeider med og tilrettelegger for frivillig sektor.

Drammensmodellen og knutepunkt-konseptet

Drammensmodellen setter innbyggerne i sentrum ved å skape sammenheng mellom stedsutvikling, medvirkning og lokale tjenester.

Figur 2: Drammensmodellen

I modellen er knutepunktene et sentralt virkemiddel. Knutepunkt er et sted for samlokaliserte tjenester i kommunedelen og en møteplass for lokalmiljøet. Det er her de lokale tjenestene skal utvikles gjennom nærhet til brukerne.

Per i dag er det knutepunkt på Fjell, Åskollen, i Mjøndalen, Svelvik og på Strømsø. Alle har ulik innretning og profil som er tilpasset sitt nærmiljø. Alle har lokaler til gratis lån for frivillig sektor. Knutepunktene skal også være et møtested for frivillig sektor, næringslivet, innbyggerne og forvaltningen. Knutepunktene blir dermed en katalysator for Drammensmodellen, der medvirkning, involvering, samarbeid og tverrfaglighet står sentralt.

Noen av knutepunktene har innbyggertorg der innbyggerne kan henvende seg for å komme i kontakt med kommunen. Innbyggertorgene er kontaktpunkt for frivillig sektor lokalt og tilbyr informasjon, veiledning og møterom.

Frivilligsentralene

I 2022 vedtok regjeringen en ny forskrift for tilskudd til frivilligsentraler (Lovdata). Der heter det at frivilligsentralene skal stimulere til frivillig innsats, være åpne møteplasser for befolkningen og være et bindeledd mellom kommunen og frivillig sektor. Frivilligsentralen må være eid og driftet av enten en kommune, en virksomhet i Frivillighetsregisteret, et samvirkeforetak der samtlige medlemmer er kommuner og/eller virksomheter i Frivillighetsregisteret, eller en kombinasjon av de nevnte. Alle kommuner mottar et tilskudd basert på antallet frivilligsentraler som oppfyller kravene i forskriften.

I Drammen er det 5 frivilligsentraler som alle er eide og driftet av kommunen. Frivilligsentralene har som mål å være naturlige møteplasser og samlingspunkt for befolkningen i nærmiljøet. Sentralene

samarbeider både med enkeltfrivillige, organisasjoner og andre aktører i kommunen med å skape trygge, aktive og inkluderende nærmiljø. Frivilligsentralene i Drammen tilbyr faste aktiviteter som er åpne for alle uavhengig av alder, kjønn og etnisitet og gratis å delta på. Aktivitetene varierer ut fra frivilliges ønsker og interesser, alt fra filosofisk kafé til capoeira. Tjenesteomfanget vil dermed forandre seg noe hele tiden, avhengig av tilbudet fra de frivillige.

Frivilligsentralene følger opp og ivaretar nye og etablerte frivillige, og har kunnskap og informasjon om øvrige tilbud som finnes i kommunedelene. Frivilligsentralene er representert i frivillignettverk sammen med flere organisasjoner, som sammen arrangerer felles inspirasjon/temakvelder som et tilbud til alle frivillige i Drammen kommune. De er også representert i kommunens beredskapsgruppe, for å koordinere frivillig innsats ved kriser og uforutsette hendelser.

Frivilligsentralene arrangerer Frivilligbørs. Frivilligbørs er en arena som legger til rette for samarbeidsprosjekter både mellom kommune, frivillighet og næringsliv og for samarbeid på tvers av frivillige lag og foreninger. Det ble inngått i underkant av 100 samarbeidsavtaler i 2022, både mellom kommune og frivillighet og på tvers av organisasjoner, lag og foreninger.

Nærmiljøene

Det foregår svært mange små og store samarbeid i kommunedelene. Som eksempler kan nevnes:

Aktive lokalsamfunn

Aktive lokalsamfunn er et samarbeid mellom Drammen Idrettsråd og Drammen kommune, og hensikten er å styrke tilhørighet, fellesskap og aktivitetsnivå i nærmiljøene. I samarbeid med skoler, barnehager og andre aktører genererer Aktive lokalsamfunn et stort mangfold av aktiviteter rettet mot barn, unge og pensjonister i alle 10 kommunedelene. Aktivitetene gjennomføres av idrettslagene i samarbeid med stadig flere barnehager og skoler.

Eksempler på aktiviteter: Hverdagsaktiviteter i gymsal, åpen hall, sterk og stødig, teater, levende lesning, e-sport, sportsdykker- og livredningskurs, fargeløp med fokus på mobbing, rus og utenforskap.

Barnas id-feiring

Barnas id-feiring på Knutepunkt Fjell. Et samarbeid mellom Redd Barna, Forandringshuset, Neon Fritidsklubb, Bydelsmødrene, Fjell Bibliotek, Innbyggertorg, organisasjonen «Vær sammen - del gleden» og Danvik-Fjell Frivilligsentral. Arrangementet hadde over 500 besøkende.

Juledugnaden

Juledugnaden i Svelvik er et samarbeid mellom Svelvik Lions, Rotary, Kiwanis, Stjernerdyss og Svelvik kjøkken og Frivilligsentralen. Det deles ut matkasser og julegaver før jul, og varm julemiddag på julaften. Juledugnaden er sponset av foreningene og lokalt næringsliv. Målgruppen er familier, eldre og enslige med dårlig råd eller lite nettverk.

Kunst, kultur, idrett og friluftsliv

Innenfor kunst, kultur, idrett og friluftsliv samhandles det med frivillig sektor innenfor en rekke områder, og på alle måtene som skisseres innledningsvis i kapittelet.

For idrett og friluftsliv tilrettelegges og driftes anlegg og arenaer og det tilrettelegges for og samarbeid om idrettsarrangementer, både for topp og bredde. Gjennom Aktive Lokalsamfunn tilbyr idretten kommunen og annen frivillighet en felles arena for lokal samhandling og tar et utvidet ansvar for å styrke tilhørigheten, fellesskapet og aktivitetsnivået blant innbyggerne. Friluftslivsorganisasjoner inviterer blant annet barnehager og skoler til deltakelse på aktiviteter og ansatte tilbys kompetanseheving.

Bibliotekene er uformelle møteplasser og arena for frivillige, og samarbeider med frivillige organisasjoner om aktiviteter og arrangementer. Ungdomskubbene motiverer ungdommer til frivillighet ved at aktiviteter gjennomføres med høy grad av medvirkning. Kulturskolene samarbeider med korpse og andre frivillige aktører.

Arrangementskontoret veileder og bistår det frivillige kulturlivet med arrangementsstøtte og ved å være et bindeledd mellom arrangører og resten av kommunen.

Interkultur et nasjonalt kompetansesenter for flerkulturell formidling og har tett samarbeid med det frivillige kulturlivet.

Kulturytring har som målsetting å være Norges største nasjonale arena for kulturpolitikk. Drammen kommune er vertskap og samarbeidspartner med Kulturytring (Norsk kulturforum), og bidrar med økonomisk støtte og samarbeid gjennom aktiviteter og arrangement, samt bruk av kommunens kulturarenaer.

Kommunen er samarbeidspartner og tilrettelegger for store og byomfattende aktiviteter som avhenger av samarbeid med frivilligheten, for eksempel World Cup Drammen, Elvefestivalen og Globusfestivalen.

BUA og Mitt Skattkammer er gratis utlånsordninger for aktivitetsutstyr. Utlånsordningene er muliggjort gjennom samarbeid med frivillige og ideelle organisasjoner.

Helse, sosial og omsorg

Det er utstrakt grad av samarbeid og samhandling mellom frivillig sektor og de ulike programområdene i helse-, sosial- og omsorgstjenestene. Samarbeidene har svært ulik form, for eksempel langvarige samarbeidsavtaler med store ideelle organisasjoner, samarbeid med lag og foreninger i kommunedelene og enkeltfrivillige som bidrar i tjenestene. Som eksempler kan nevnes:

Kommunen og frivillig samspill

Kommunen og frivillig samspill – en modell for godt samarbeid er en modell utviklet av tidligere Drammen i samarbeid med Verdighetsenteret. Målet for modellen er å bedre samarbeidet mellom de kommunale tjenestene som rekrutterer frivillige og frivilligheten. Modellen er videreført innenfor programområde P06 Institusjon og hjemmetjenester.

Modellen har syv hovedelementer:

1. Frivillighetskoordinator: har ansvar for implementering og videreutvikling av modellen samt koordinering av frivillighetskontaktene
2. Frivillighetskontakter i virksomhetene: har ansvar for å følge opp de frivillige lokalt i virksomheten
3. Forum for Frivillighetskontakter: er en faglig møteplass for frivillighetskontaktene
4. Digital håndbok for frivillighetskontakter: er frivillighetskontaktens arbeidsverktøy
5. Introduksjonskurs og kompetansetiltak for frivillige: skal motivere, gi trygghet og skape fellesskap
6. Kulturbygging i virksomhetene: et tiltak for å skape en god kultur for samarbeid med frivillige i virksomhetene
7. Frivillighet på tvers: et forum som samarbeider om å finne gode løsninger på oppgaver knyttet til frivillighet på tvers av kommunens ulike sektorer

Villa Fredrikke

Aktivitetshuset Villa Fredrikke er et lavtersktilbud til personer med demens i tidlig fase, samt til pårørende til personer med demens som er i alle faser av sykdommen. Villa Fredrikke er et samarbeid mellom Drammen sanitetsforening og kommunen, og driften er i stor grad basert på frivillighet, i tillegg til kommunale ressurser. Villa Fredrikke har et forebyggende perspektiv og kan utsette behov for andre tjenester.

Partnerskapsavtale med Fontenehuset

Drammen kommune og den ideelle organisasjonen Fontenehuset har en langvarig partnerskapsavtale for styrking av arbeidsrettede tiltak for personer med psykiske lidelser. For å gi kommunens innbyggere et bredt og variert tilbud ut fra foreliggende ressurser, skal Fontenehuset Drammen og Drammen kommune utvikle en samarbeidsform der tjenestene utfyller hverandre i et fornuftig samspill.

Tilskuddsordninger

Drammen kommune har en rekke tilskuddsordninger for frivillig sektor:

Prosjekter, produksjoner og diverse tiltak

- Kulturproduksjoner der barn og unge deltar
- Midler til økt kulturaktivitet
- Tilskudd til profesjonelle kunst- og kulturtiltak
- Tilskudd til kulturarvtiltak
- Støtte til nærmiljøtiltak
- Priser og kulturstipend (Drammen kommunes kulturpris, kulturstipendet Drammen kommunekunstner, Frivillighetsprisen i Drammen, byggeskikkpris)

Festival og arrangement

- Kulturarrangement for barn og unge
- Åpne kulturarrangement
- Nye festivaler og store arrangementer (1 år)
- Festival og store arrangement (3 år)
- Støtte til leie av lokaler Drammen Scener AS
- Subsidiert leie av lokaler i kommunens kulturhus
- Støtte til praktisk markedsføring og arrangementsrådgivning

Driftstilskudd for kulturlivet, frivillige lag og foreninger

- Driftstilskudd til allmennkulturelle barne- og ungdomsorganisasjoner
- Driftstilskudd til skolekorpsene (barn og unge)
- Driftstilskudd til frivillige lag og foreninger med kulturformål (voksne)
- Driftstilskudd til profesjonelle kulturinstitusjoner og større kulturaktører

Tilskudd til helse- og sosiale formål

- Samarbeidsavtaler i helse, sosial og omsorg
- Tilskudd til helse og sosiale formål

Tilskudd idrett og friluftsliv

- Tilskudd til treningsleie
- Inkludering i idrett og friluftsliv
- Tilskudd til idrettslag
- Aktivitetsmidler
- Spillemidler

Idrettsrådet fordeler på vegne av kommunen en rekke økonomiske tilskudd/prosjektmidler til idretten, og er høringsinstans som gir råd til kommunen i saker som berører idretten i kommunen. Idrettsrådet anbefaler fordeling av midler til Aktive lokalsamfunn.

I tillegg forvalter kommunen flere statlige tilskuddsordninger. På nettsiden til kommunen er det samlet informasjon om lokale og nasjonale tilskuddsordninger.

Drammen kommune abonnerer på Tilskuddsportalen som gir en fullstendig oversikt over alle tilskudd, legater og stipender frivilligheten kan søke. Per i dag har ikke Drammen kommune ordninger for å veilede i søkeprosess til eksterne midler.

Det er igangsatt et arbeid for å gjøre søknadsprosessen enklere for frivillig sektor og for å sikre rettferdighet, oversikt og transparens. Arbeid med tilskuddsordninger må ses i sammenheng med samarbeidsavtaler.

I tillegg til tilskuddsordninger har Drammen kommune inngått flere samarbeidsavtaler med frivillig sektor, hvor en del av dem innebærer økonomiske overføringer. Det er sentralt i forvaltningen av tilskudd å etablere et klart skille mellom avtaler om kjøp av tjenester og ordinære tilskuddsordninger. Ved kjøp av

tjenester fra ideelle organisasjoner eller sosiale entreprenører kan dette omfattes av lov om offentlige anskaffelser.

Lokaler

Drammen kommune har forskjellige lokaler og uteområder til bruk for innbyggere og frivillige organisasjoner:

- Skolelokaler
- Forsamlingslokaler i kommunedelene
- Møte- og aktivitetsrom på knutepunktene, bibliotekene og frivilligsentralene.
- Idrettshaller og gymsaler.
- Torg, fortau, gater og parker/friområder

Mange av lokalene lånes ut gratis til innbyggere og frivillige organisasjoner. Det er vedtatte utleiepriser på noen av lokalene. Drammen kommunes har en digital plattform for utlån av kommunens lokaler, men per i dag er ikke alle lokalene tilgjengelige i den.

Mange av kommunens lokaler og uteområder er allerede gjort tilgjengelig for frivilligheten, men det er fortsatt et potensiale for å øke tilgjengeligheten.

Digitale løsninger

Digitale løsninger spiller en viktig rolle i kommunens arbeid med å tilrettelegge for og styrke samhandlingen med frivillig sektor. En av de digitale løsningene som Drammen kommune har utviklet, er en selvbetjent digital plattform som gir oversikt over fritidstilbud, lag og foreninger i kommunen. Flere frivillige lag og foreninger har vært involvert i etableringen av denne løsningen for å sikre at deres behov ble dekket best mulig.

Kommunen har også utviklet en digital medvirkningsløsning som gir blant annet frivilligheten mulighet til å orientere seg om pågående prosesser, involvere seg og gi innspill, samt følge prosessen frem til endelig beslutning.

Drammen kommune jobber også med å utvikle flere løsninger som støtter frivillighetens behov. Blant annet er det under utvikling en ny forenklet søknadsløsning for tilskuddsordninger og booking- og adgangsløsning til kommunens lokaler som tilgjengeliggjøres for frivilligheten.

Kilder

Arnesen, D., Sivesind, K.H og Gulbrandsen, T. (2016). Hovedfunn. Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonssamfunnet fra 1980 til 2013. Rapport 5/2016. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra: [a4_folder_hovedfunn_vr_2015_5_ny_v4.pdf \(samfunnsforskning.no\)](#)

Bakken, A. (2019) Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar, og hvem slutter i ungdomsidretten? NOVA Rapport 2/2019. Oslo: NOVA, OsloMet. Hentet fra: [NOVA Rapport 2-2019 Idrettens posisjon i ungdomstida \(oslomet.no\)](#)

Brønnøysundregisterne, [Frivillighetsregisteret](#) (hentet 29.9.2023)

Erdvik, I.R. og Erdvik, R. (2022) Frivillige organisasjoners arbeid for inkludering av barn og unge. Barrierer, virkemidler og samspill med kommunene i inkluderingsarbeidet. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2022:2 Hentet fra: [Sivilsamfunn Rapport 2 2022.pdf \(unit.no\)](#)

Fladmoe, A. og Folkestad, B. (2017) Frivillighet og folkehelse Empiriske analyser av sivilsamfunnsdeltakelse, helse og livskvalitet. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillighet. Rapport 6:2017. Hentet fra: [Rapport_06_2017 \(unit.no\)](#)

Frivillighet Norge (2020) Kommunal frivillighet. Hentet fra: [Kommunal-frivillighet-V1.pdf \(amazonaws.com\)](#)

Frivillighet Norge (u.d) Knekk samhandlingskoden. Samarbeid med frivilligsentraler. Hentet fra: <https://samhandlingskoden.no/samarbeid-med-frivilligsentraler>

Helsedirektoratet (2014) Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet. Hentet fra: [Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet.pdf \(helsedirektoratet.no\)](#)

Jacobsen, S.E, Andersen, P.L, Nordø, Å.D, Sletten, M og Arnesen, D. (2021) Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter Betydningen av sosioøkonomiske ressurser, geografi og landbakgrunn. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2021:01 Hentet fra: [Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter \(unit.no\)](#)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015) Samarbeid mellom frivillige og kommuner. Hentet fra: [samarbeid frivillige kommuner.pdf \(regjeringen.no\)](#)

Kvale, H. (2018) Seks trender for norsk frivillighet. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra: [Seks trender for norsk frivillighet - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor \(samfunnsforskning.no\)](#)

Fladmoe, A., Sivesind, K. & Arnesen, D. (2018): Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998–2017. Rapport 2/2018. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra: [NOTAT Frivillig innsats 2017_korrekturlestAF2_NOTAT \(unit.no\)](#)

Lovdata (2022). Forskrift om tilskudd til frivilligsentraler. Hentet fra: [Forskrift om tilskudd til frivilligsentraler - Lovdata](#)

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor (2018). Norsk frivillighet: Utviklingstrender og samfunnseffekter. Avslutningsrapport for Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2013–2017. Hentet fra: [Institute for Social Research - Open Archive: Norsk frivillighet: Utviklingstrender og samfunnseffekter. Avslutningsrapport for Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor \(unit.no\)](#)

SSB. (2020) Nordmenn legger ned frivillig innsats verdt 78 milliarder. Hentet fra: [Nordmenn legger ned frivillig innsats verdt 78 milliarder - SSB](#)

Sætrang, S. (2017) Mot en felles definisjon av tredje sektor. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra: [Mot en felles definisjon av tredje sektor - Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor \(samfunnsforskning.no\)](#)

Trætteberg, H.S., Eimhjellen, I, Ervik, R., Enjolras, B. Skiple, J.K. (2020) Kommunal frivillighetspolitikk og lokale organisasjoner. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2020:3 Hentet fra: [Kommunal+frivillighetspolitikk.pdf \(unit.no\)](#)

**DRAMMEN
KOMMUNE**